

ခမ်းတီးလုံဒေသသမိုင်း

မြန်မာသမိုင်းသုတေသနစာစောင်၊ ၂၀၀၁ ခုနှစ်၊ ဒီဇင်ဘာလ၊ အမှတ် ၈၊ နှာ ၁၁၁-၁၂၃ ထိ။

အာရှအနောက်ပိုင်းမှ ပြောင်းရွှေ့လာသော တရုတ်လူမျိုးများက ဟောင်ဟို(Hwang Ho)နှင့်ယန်စီ(Yangtze) မြစ်ဝကျွန်းပတ်တွင် ၎င်းတို့နှင့်အတူတကွ စတင်ဝင်ရောက်အခြေချ နေထိုင်ချိန်မှစ၍ အိုက်လော့စ်(AILAOS)ဟု လူသိများခဲ့သော သျှာမ်းတို့သည် တိုင်း(Tai)ဟူသောအမည်ကို စတင်ခေါ်ဝေါ်သုံးစွဲလာခဲ့သည်။¹ တိုင်း (သို့မဟုတ်) ထိုင်းဟူသော စကားလုံး၏ အဓိပ္ပါယ်မှာ လွတ်လပ်မှုကို မြတ်နိုးသော၊ ကြီးမြတ်သောလူမျိုးဟု အဓိပ္ပါယ်ရသည်။² မည်သည့်အရပ်ဒေသတွင် အခြေချနေထိုင်သည်ဖြစ်စေ တိုင်းမျိုးနွယ်များသည် မိမိတို့ကိုယ်ကို တိုင်းဟုခေါ်ဝေါ်ကြသည်။³ သုတေသနပညာရှင်များအနေဖြင့်လည်း တိုင်းလူမျိုးများနှင့်ပတ်သက်၍ ၎င်းတို့၏ ဓလေ့ထုံးစံ၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ စာပေ စသည်တို့ကို လေ့လာနေကြဆဲပင် ဖြစ်သည်။ ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံတွင် အခြားသောတိုင်းရင်းသားလူမျိုးများက တိုင်းလူမျိုးများကို သျှာမ်း(ရှမ်း)ဟုအသိများကြသည်။ မြန်မာနိုင်ငံအတွင်းရှိ ရှမ်းမျိုးနွယ်စုအမျိုးမျိုးထဲတွင် တိုင်းခမ်းတီးခေါ် ခမ်းတီးရှမ်းတို့လည်း ပါဝင်ပါသည်။ ခမ်းတီးဆိုသော ဝေါဟာရမှာ ရှေးဒေသဟုအဓိပ္ပါယ်ရရှိပါသည်။ ခမ်းတီးလုံဆိုသည်မှာလည်း ရှေးဒေသကြီးဟုအဓိပ္ပါယ်ရရှိပါသည်။ မြန်မာတို့က ခမ်းတီးရှမ်းဟု အသိအမှတ်ပြုကာ ခေါ်ဝေါ်ကြသော တိုင်းခမ်းတီးခေါ် ခမ်းတီးရှမ်းတို့သည် ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံ ကချင်ပြည်နယ်မြောက်ဖျားပိုင်း ပူတာအိုမြို့နယ်အတွင်းရှိ ခမ်းတီးလုံမြေပြန့်ဒေသတွင် အများဆုံး နေထိုင်ကြသော ရှမ်းလူမျိုးတစ်မျိုး ဖြစ်သည်။ ရှေးယခင်က ခမ်းတီးလုံဟူ၍လည်းကောင်း၊ ဆင်ကလိန်ခန္တီး(ခမ်းတီး)ဟူ၍လည်းကောင်း အမည်ခွဲခြား၍ မရှိခဲ့ပေ။ သို့ရာတွင် ဗြိတိသျှအစိုးရအုပ်ချုပ်ရေးခေတ်သို့ ရောက်ရှိသည့်အချိန်မှစ၍ အုပ်ချုပ်ရေးအတွက် လွယ်ကူထင်ရှားစေခြင်းငှာ ချင်းတွင်းမြစ်ဝကျွန်းပတ်ဆင်ကလိန်ဒေသတွင် နေထိုင်ကြသော ရှမ်းလူမျိုးများသည်လည်း ခမ်းတီးရှမ်းမျိုးနွယ်များသာ ဖြစ်သောကြောင့် ချင်းတွင်းမြစ်ဝကျွန်းပတ်ဆင်ကလိန်ဒေသကို ခမ်းတီးကလေး(သို့မဟုတ်)ဆင်ကလိန်ခန္တီး(ခမ်းတီး)ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ယခု ကချင်ပြည်နယ်၊ ပူတာအိုမြို့နယ် ခမ်းတီးမြေပြန့်ဒေသကို ခမ်းတီးလုံ(ခန္တီးလုံ) သို့မဟုတ် ခမ်းတီးကြီးဟူ၍လည်းကောင်း ခွဲခြားအသိအမှတ်ပြုထားခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် အင်္ဂလိပ်အစိုးရလက်ထက်မှစတင်၍ မူလခမ်းတီးဒေသကို ခမ်းတီးလုံဒေသဟု စတင်ခေါ်ဝေါ်ခဲ့သည်။ ယခုအခါတွင် ထိုရှမ်းမျိုးနွယ်များကို ပူတာအိုခမ်းတီးရှမ်းနှင့်ဆင်ကလိန်ခန္တီး(ခမ်းတီး)ရှမ်းဟု အများက ခေါ်ဝေါ်ကြသည်။ ခမ်းတီးလုံဒေသနှင့်ခမ်းတီးရှမ်းလူမျိုးများ၏အကြောင်းအရာများကို မြန်မာ့သမိုင်း၊ မိုးကောင်းသမိုင်း၊ အာသံသမိုင်းနှင့်ပုဂံကျောက်စာများတွင် တွေ့ရှိရသည်။⁴

ပထဝီ၊ မြေမျက်နှာသွင်ပြင်၊ ရာသီဥတု

ယခင်က ပူတာအိုခရိုင်တစ်ခုလုံးကို ခမ်းတီးလုံဒေသဟုခေါ်ဆိုသည်။ ပူတာအိုဒေသကို ခမ်းတီးရှမ်းတိုင်းရင်းသားများက ပူတောင်း(Pu-Taung)ဟုခေါ်ဆိုသည်။ ပူတောင်းရွာတွင် နေခဲ့သော အများကြည်ညိုလေးစားခြင်းခံခဲ့ရသည့်အစိုးအိုတစ်ဦး၏အမည် ဖြစ်ပါသည်။ ပူတောင်းကို အစွဲပြု၍ ထိုရွာကိုလည်း ပူတောင်းရွာဟု ခေါ်စမှတ်ပြုလာကြ၏။ ပူတောင်းကို အင်္ဂလိပ်ဘာသာအားဖြင့် (Putao)ဟုရေးသားဖော်ပြပြီး နောင်မြန်မာတိုင်းရင်းသားတို့က ပူတာအို(Puta-O)ဟုခေါ်ဆိုကြသည်။ ၁၉၁၄ ခုနှစ်၊ ဗြိတိသျှအစိုးရ၏ခရိုင်ဝန်ရုံးစိုက်ရာ အရပ်ကို ပူတောင်းအမည်ကို ယူ၍ (Putao)ဟုခေါ်ဝေါ်ခဲ့ပြီး ၁၉၁၈ ခုနှစ်တွင် ပူတောင်းကို ဟတ်ဇ်တပ်⁵ဟု ပြောင်းလဲခေါ်ဝေါ်ခဲ့သည်။ ပူတာအိုခမ်းတီးလုံဒေသသည် ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံတော်၏မြောက်အဖျားစွန်းတွင် တည်ရှိပြီး မြောက်လတ္တီတွဒ် ၂၆° ၄၂' နှင့် ၂၈° ၅၅'၊ အရှေ့လောင်ဂျီတွဒ် ၉၆° ၅၃' နှင့် ၉၈° ၂၆' အတွင်းတွင် တည်ရှိသည်။⁶ ခမ်းတီးလုံဒေသနယ်တစ်ခုလုံး၏ အကျယ်အဝန်း စတုရန်းမိုင်ပေါင်းသည် စတုရန်းမိုင် ၂၁၀၅.၅၉၉ ရှိပြီး ပင်လယ်ရေမျက်နှာပြင်အမြင့် ၁၃၇၉ ပေကျော်တွင် ရှိသည်။ နယ်နိမိတ်အားဖြင့် အရှေ့ဘက်တွင် မြို့နယ် အရ မချမ်းဘောမြို့နယ်၊ တောင်ဘက်တွင် ဆွမ်ပရာဘွမ်မြို့နယ်၊ အနောက်ဘက်တွင် တနင်္ဃူးမြို့နယ်၊ ထို့အပြင် မြောက် ဘက်တွင် အိန္ဒိယပြည်၊ အရှေ့ဘက်တွင် တရုတ်နိုင်ငံ ယူနန်ပြည်နယ်၊ အနောက်ဘက်နှင့်မြောက်ဘက်တွင် တီဘက်ပြည် နယ်တို့နှင့်ဆက်စပ်တည်ရှိလျက်ရှိသည်။ ၁၉၆၇ ခုနှစ်၊ လူဦးရေသန်းခေါင်စာရင်းအရ လူဦးရေ ရှစ်သောင်းကျော် ရှိပါသည်။ ခမ်းတီးလုံမြေပြန့်ဒေသသည် ပူတာအိုနယ်

¹ Prince Krom Phra Paramanujitnoros: "Thai History" The Journal of Bihar Puravid Parishad. Vol. III, 1979, Bangkok, P.181-184.
² Ibid
³ W.W. Cochrane: The Shans. Vol.I, Rangoon(Yangon) Superintendent, Government Printing, Burma(Myanmar), 1915, P.xiii.
⁴ ဒေါက်တာသန်းထွန်း၊ ခေတ်ဟောင်းမြန်မာရာဇဝင်၊ ရန်ကုန်၊ မဟာဒဂုံစာပေထုတ်ဝေရေး၊ ၁၉၆၄၊ စာ-၂၇၆။
⁵ Fort Hertz
⁶ မြို့နယ်ငြိမ်ဝပ်ပိပြားမှုတည်ဆောက်ရေးအဖွဲ့၊ ပူတာအိုမြို့နယ်၏ သမိုင်းမှတ်တမ်း၊ ၁၉၉၅၊ စာ-၁။

ဘေးပတ်ပတ်လည် လွင်ပြင်ကျယ်ကြီးဖြစ်ပြီး အလျားမိုင်(၂၀)ခန့်၊ အကျယ်(၁၄)မိုင်ခန့် ရှိသည်။ ဤပူတာအိုလွင်ပြင်သည် အုပ်ချုပ်ရေးအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ လမ်းပန်းဆက်သွယ်ရေးအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ခမ်းတီးလုံဒေသ၏အချက်အချာဒေသပင် ဖြစ်သည်။ မြင်းခွာပုံသဏ္ဍာန်ရှိသော တောင်တန်းများသည် မြောက်မှတောင်သို့ ဝိုင်းရံလျက်ရှိပြီး မြေရေယာအများစုမှာ ကျောက်များ ရောပြွမ်းတည်ရှိသည်။

ဟိမဝန္တာတောင်တန်းကြီး၏အစွယ်အပွားများ ဖြစ်ကြသော တောင်တန်းအထပ်ထပ်သည် ပူတာအိုနယ်အား ဖုံးလွှမ်း၍ထားလေသည်။ ထိုပြင် ခမ်းတီးလုံဒေသသည် ရောဝတီမြစ်ဖျား၏အနောက်ဖက် မြစ်လက်တက်ဖြစ်သော မလိခနှင့်ထိုမြစ်လက်တက်များ ဖြတ်စီးဆင်းရာ မြေပြန့်ဒေသဖြစ်သည်။ ထင်ရှားသော မြစ်ချောင်းများမှာ မလိခမြစ်၊ မူလာရီးဒီချောင်း၊ နမ့်ပလပ်ချောင်း၊ ခါးလန်ချောင်းတို့ဖြစ်သည်။ မလိခမြစ်ကို ခမ်းတီးရမ်းဘာသာဖြင့် နမ့်ကြိုဟုခေါ်ဆို၍ ၎င်း၏မြစ်လက်တက်ကြီး(၄)ခုမှာ

- (၁)နမ့်ပလပ်
- (၂)နမ့်လန်း
- (၃)နမ့်ယပ်နှင့်(၄)နမ့်တီဆန်းများဖြစ်ကြသည်။

ပူတာအိုမြေပြန့်ဒေသကို ကွေ့ပတ်ဖြတ်သန်းစီးဆင်းသော နမ့်ပလပ်ချောင်းနှင့်အရပ်လေးမျက်နှာတွင် မြင့်မားလှသော တောင်စွယ်တောင်တန်းများ ကာရံလျက်ရှိသည်။ ခမ်းတီးလုံဒေသရှိ တောင်အမြင့်များမှာ ပေ ၁၀၀၀၀ ကျော်မှ ၁၉၀၀၀ ကျော်အသီးသီးရှိပြီး တောင်တန်းများတွင် ဆီးနှင်းများ ကျနေသည်သာမက အချို့ဒေသများတွင် ရေခဲပြင်များရှိသည်။ အမြင့်ပေ ၁၅၀၀၀ အထက်ရှိသော တောင်တန်းများမှာ တစ်နှစ်ပတ်လုံး ရေခဲများ ထာဝစဉ်ဖုံးလွှမ်းလျက်ရှိသည်။ ထို့ကြောင့် ပူတာအိုခမ်းတီးလုံဒေသသည် မြန်မာနိုင်ငံ၏အမြင့်ဆုံးဒေသဖြစ်၍ တစ်နည်းအားဖြင့်လည်း မြန်မာပြည်၏ခေါင်မိုးဒေသဟုတင်စားခေါ်ဆိုနိုင်သည်။ မြန်မာနိုင်ငံ၌ အမြင့်ဆုံးတောင်ထွဋ်ဖြစ်သော အမြင့်ပေ ၁၉၃၁၅ ရှိ အထန်ဘွန်ခေါ် ခါကာဘိုရာဇီတောင်ကို ခမ်းတီးရမ်းတို့က လွိုင်(နွယ်)စွမ်းဟုခေါ်ဝေါ်ကြသည်။

ခမ်းတီးလုံဒေသ၏ ရာသီဥတုမှာ အများအားဖြင့် အမြဲစွတ်စိုထိုင်းမိုင်းလျက် ရှိသည်။ ခြုံ၍ကြည့်မည်ဆိုပါက ခမ်းတီးလုံဒေသ၏ ရာသီဥတုမှာ အေးမြစွတ်စိုသော ရာသီဥတု^၇ပင်ဖြစ်သည်။ နွေရာသီသည် အလွန်တိုတောင်းပြီး မိုးရာသီ နှင့်ဆောင်းရာသီက ပိုများသည်။ ဆောင်းရာသီတွင် ရေခဲဖုံးနေသည့်တောင်တန်းများ ဝိုင်းရံလျက်ရှိသည်။ မိုးတွင်းကာလ အစမှာ တပို့တွဲလပင် ဖြစ်သည်။ "မိုးချိန်ကြွ တပို့တွဲလ၊ မိုးချိန်ပြန် ဝါခေါင်ရံ" ဟူ၍ ဒေသအဆိုပင်ရှိသည်။ နှစ်စဉ်မိုးရေ ချိန်မှာ ၁၅၀ ရွာသွန်းမြဲ ဖြစ်သည်။ မိုးရေချိန်အများဆုံးအနေဖြင့် ၁၉၉၁ ခုနှစ်တွင် ၁၈၄၇၆ ဖြစ်ပြီး မိုးအနည်းဆုံးနှစ်မှာ ၁၉၈၆ ခုနှစ်ဖြစ်ပြီး ၁၂၇၃၂ ရွာသွန်းခဲသည်။^၈ သီတင်းကျွတ်သည်နှင့် ဆောင်းဝင်လာသည်။ နိုဝင်ဘာလမှ ဖေဖော်ဝါရီလအတွင်း အပူချိန်မှာ ၄၂ ဒီဂရီဖာရင်ဟိုက်မှ ၇၃ ဒီဂရီဖာရင်ဟိုက်အထိ ဖြစ်ပြီး အပူချိန်အမြင့်ဆုံးမှာ ဇွန်လမှ ဩဂုတ်လ အထိ ၅၂ ဒီဂရီဖာရင်ဟိုက်မှ ၉၂ ဒီဂရီဖာရင်ဟိုက်အထိ ရှိသည်။ ခမ်းတီးလုံဒေသသည် တရုတ်နိုင်ငံတိဘက်ပြည်နယ်၊ အိန္ဒိယနိုင်ငံ အာသံပြည်နယ်များနှင့်နယ်မြေချင်း ဆက်စပ်လျက်ရှိသည်။ ခမ်းတီးလုံဒေသနှင့်ရှေးယခင်ထဲမှပင် ဆက်သွယ်သွားလာနိုင်သောလမ်းခရီးများမှာ မြစ်ကြီးနား-အာသံနယ် ဗြဟ္မပုတ္တရမြစ်ဝှမ်းဒေသ၊ တိဘက်ဒေသနှင့်တရုတ်နိုင်ငံ ယူနန်ပြည်နယ်များ ဖြစ်သည်။

အထူးသဖြင့် တိုင်းခမ်းတီးတို့၏ခမ်းတီးလုံဒေသနှင့်အိန္ဒိယနိုင်ငံ အာသံပြည်နယ်တို့ ကူးလူးဆက်ဆံမှုအများအပြား ရှိခဲ့သည်။ ခမ်းတီးလုံမှ အာသံပြည်နယ် ရိမမြို့^၉သည် နီးကပ်စွာ တည်ရှိသည့်အတွက် ခမ်းတီးရမ်းတို့နှင့်တိဘက်အာသံကုန်သည်များ ကူးလူးဆက်ဆံမှုများ ရှိခဲ့သည်။ ခမ်းတီးလုံဒေသမှ အာသံပြည်နယ်သို့ ဖွန်ဂန်တောင်ကြားနှင့်ခရောက်ဂျောင်တောင်ကြားတို့မှလည်း သွားရောက်နိုင်သည်။ အာသံပြည်နယ်သည် ထိုအချိန်က ဗြိတိသျှပိုင်နက် နယ်မြေဖြစ်၍ အတားအဆီးမရှိပေ။ ယခုအခါတွင် အထက်ဖော်ပြပါ ခရီးလမ်းများကို အသုံးပြုခြင်း မရှိတော့ပဲ နိုင်ငံတော်အစိုးရက မြစ်ကြီးနား-ဘူတာအိုကားလမ်းကို ဆက်သွယ်ဖောက်လုပ်ပေးခဲ့သဖြင့် ပူတာအိုခမ်းတီးလုံဒေသနှင့်မြန်မာပြည်မတို့ ကူးလူးဆက်ဆံမှု ပိုမိုရရှိလာခဲ့ပြီဖြစ်သည်။ မိုးတွင်းအခါတွင် မိုးရွာသွန်းမှု များပြားခြင်းကြောင့် ဖောက်လုပ်ပြီးလမ်းများ မကြာခဏ ပျက်စီးခြင်း၊ ရေတိုက်စားခြင်း၊ တောင်ပြို၍ သစ်ပင်များလဲခြင်း မကြာခဏ ဖြစ်ပွားခြင်းကြောင့် ကားလမ်း

⁷ Cold Damp Climate
⁸ မြို့နယ်ခြေခံပံပိပြားမှုတည်ဆောက်ရေးအဖွဲ့၊ ပူတာအိုမြို့နယ်၏ သမိုင်းမှတ်တမ်း၊ ၁၉၉၅၊ စာ-၂။
⁹ Rima

များ မကြာခဏပျက်စီးသည်ကို တွေ့ရသည်။ ယခုအခါတွင် ပူတာအိုဒေသနှင့်ကူးလူးဆက်ဆံမှု ပြုရာတွင် လေယာဉ်လမ်းကို ပိုမိုအသုံးပြုလာသည်ကို တွေ့ရသည်။

ခမ်းတီးလုံဒေသတွင် ခမ်းတီးရှမ်းတိုင်းရင်းသားများသည် ကာလကြာရှည်စွာ နေထိုင်ခဲ့ပြီး ယခုအခါ အခြားတိုင်းရင်းသားများ ဝင်ရောက်နေထိုင်လာကြသဖြင့် လူဦးရေ များပြားလာသောကြောင့် ရေကြည်ရာ မြက်နုရာသို့ ပြောင်းရွှေ့နေထိုင်ကြသည်က တစ်ကြောင်း၊ အချို့မှာ အာသံပြည်နယ်ဖက်၌ လည်းကောင်း၊ ချင်းတွင်းမြစ်ဝှမ်း ဆင်ကလိန်ခန္တီးဒေသ၊ မြစ်ကြီးနား၊ ဝိုင်းမော်၊ မိုးကောင်း၊ မိုးညှင်းနှင့်အခြားသောဒေသများသို့ ရွှေ့ပြောင်းနေထိုင်ကြသည်။ ခမ်းတီးလုံဒေသတွင် ခမ်းတီးရှမ်းတိုင်းရင်းသားများအပြင် ကချင်၊ ဂျိန်းဖော၊ ရဝမ်၊ လီဆူး၊ ဒလောင်(တိဘက်)၊ ထရုံစသည့်လူမျိုးများ နေထိုင်ကြသည်။ ခမ်းတီးလုံဒေသနှင့်တိဘက်တရုတ်အစပ်ဒေသဖြစ်သော အရှေ့ဘက်တောင်တန်းများနှင့်မြောက်ဘက်တောင်ပေါ်ဒေသတို့တွင် ရဝမ်နှင့်ယောရင်လီဆူးများ နေထိုင်ကြသည်။

ခမ်းတီးလုံဒေသသမိုင်းအကျဉ်း

ခမ်းတီးလုံဒေသသမိုင်းသည် ခမ်းတီးရှမ်းတိုင်းရင်းသားတို့၏ သမိုင်းပင် ဖြစ်သည်။ ခမ်းတီးလုံဒေသတွင် ခမ်းတီးရှမ်းတို့ နေထိုင်လာကြသည်မှာ နှစ်ပေါင်းများစွာ ကြာမြင့်ပြီဖြစ်သောကြောင့် ယင်းတို့ကို ထိုဒေသ၏ မူလနေထိုင်သူများဟုခေါ်ဝေါ်ရမည်ဖြစ်သည်။ သို့ရာတွင် ခမ်းတီးရှမ်းတို့ ဤဒေသတွင် ဝင်ရောက်နေထိုင်သောနှစ်အပိုင်းအခြားကို တိကျအောင် ပြောဆိုရန် ခက်ခဲပါသည်။¹⁰ ဒေသခံသမိုင်းသဏ္ဍာရီများအဆိုအရ ခမ်းတီးရှမ်းတို့ ယုံကြည်သည်မှာ ပထမဦးဆုံး ခမ်းတီးလုံနယ်ကို တည်ထောင်သူ (၄)ဦး ရှိ၍ ၎င်းတို့မှာ အိုက်စလုံမုန်၊¹¹ ၎င်း၏ညီတော်များဖြစ်ကြသော စလုန်ဆမ်ပါလ¹²၊ စလုန်ပတ်ကန်¹³နှင့်စလုန်စကျန်¹⁴တို့သည် နမ့်ကြိုခေါ် မေလိခမြစ်၏တောင်ဘက်တွင် မြို့ရွာတည်၍ နေသည်။ ထိုသို့ ၎င်းတို့နေထိုင်ရာဒေသကို ခမ်းတီးရှမ်းဘာသာအားဖြင့် ခမ်းတီးလုံ(သို့)ရွှေဒေသကြီး (သို့) ရတနာမြေဟုခေါ်ဆိုသည်။ ထိုညီနောင်လေးပါးသည် ခမ်းတီးလုံဒေသကို မိုင်းကျိုးနှင့်မိုင်းလန်းဟူ၍ (၂)ပိုင်းခွဲကာ (၂)ဦးစီ အုပ်ချုပ်ကြသည်။ ထိုကဲ့သို့ အုပ်ချုပ်စဉ်ကာလအတွင်း ဖန်တရုတ်တို့က လာရောက်ကျူးကျော်တိုက်ခိုက်ပြီး အခွန်ဘဏ္ဍာ ဆက်သရမည်ဟုတောင်းခံသဖြင့် ခမ်းတီးရှမ်းတို့ တရုတ်လက်အောက်သို့ ကျရောက်ခဲ့သည်။ ကာလအတန်ကြာသောအခါ စလုန်စကျန်သည် တရုတ်တို့ကို အောင်မြင်စွာ တိုက်ထုတ်နိုင်သဖြင့် ခမ်းတီးရှမ်းတို့ တရုတ်လက်အောက်မှ လွတ်မြောက်ပြီး စလုန်စကျန် ပြီးနောက် နောက်ထပ်မင်းဆက်(၆)ဆက် ဆက်လက်စိုးစံခဲ့သည်။

ခမ်းတီးလုံဒေသကို တရုတ်နှင့်တိဘက်တို့ မကြာခဏ ကျူးကျော်မှုများကြောင့် အကာအကွယ်ပေးရန် ခမ်းတီးရှမ်းတို့က မိုးကောင်းအရှင်စဝ်ဆမ်လုံအား အကူအညီတောင်းခံခဲ့သည်။¹⁵ စဝ်ဆမ်လုံသည် ခမ်းတီးလုံနယ်မြေကို အုပ်ချုပ်ရန် နယ်(၇)နယ်ခွဲ၍ စော်ဘွား(၇)ဦး ခန့်ထားခဲ့သည်။ ၎င်းတို့မှာ

- (၁)လုပ်ခွန်စော်ဘွားပိုင်နယ်၊
- (၂)မန်စေစော်ဘွားပိုင်နယ်၊
- (၃)မန်စေခွန်စော်ဘွားပိုင်နယ်၊
- (၄)လန်းတောင်စော်ဘွားပိုင်နယ်၊
- (၅)လန်းနေစော်ဘွားပိုင်နယ်၊
- (၆)မန်နေစော်ဘွားပိုင်နယ်နှင့်

¹⁰ Sai Aung Tun: "The Tai ethnic settlement in the Hkamti Long Area", Myanmar Historical Research Journal No.(5), June, Universities Historical Research Centre. 2000, p. 40.
¹¹ Aik Salon Mon
¹² Salon Sampala
¹³ Salon Pat Kan
¹⁴ Salon Hka Kham
¹⁵ ယုဝတီဂျင်းဖောမယ်၊ မြောက်စွန်းဒေသမှ မြန်မာပြည်သားများ၊ ရန်ကင်း၊ စာပေဗိမာန်ပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၉၇၄၊ ၈၁-၃၄။

(၇) မိုင်းယတ်စော်ဘွားပိုင်နယ်တို့ဖြစ်သည်။¹⁶ စစ်ဆင်လုံလက်ထက်တွင် ရခိုင်ပြည်နယ်မြောက်ပိုင်း၊ မဏိပူရနှင့်အာသံပြည်နယ်များကို တိုက်ခိုက်သိမ်းသွင်းခဲ့သည်။ ၎င်းနှင့်အတူပါသွားသော ခမ်းတီးရမ်းအများအပြားသည် ဗြဟ္မပုတ္တရမြစ်ကြောင်းတစ်လျှောက် အာသံနှင့်မဏိပူရပြည်နယ်များတွင် ကျန်ရစ်သဖြင့် ယခုတိုင် ခမ်းတီးရမ်းအဆက်အနွယ်များ နေထိုင်လျက်ရှိသည်။¹⁷ ထို့ကြောင့် အာသံမဏိပူရဖက်တွင် အဟုန်ရမ်းခေါ်သည့်ရမ်းမျိုးနွယ်စုများသည် ခမ်းတီးရမ်းတို့၏ အဆက်အနွယ်များပင် ဖြစ်သည်။¹⁸ မိုးကောင်းဘုရင် စစ်ဆင်လုံ၏လက်ထက်တွင် ခမ်းတီးရမ်းတို့အား နယ်သစ်ပယ်သစ်ရှာဖွေနေထိုင်ရန် စေလွှတ်ခဲ့သည်ဟုဆိုကြသည်။

မိုးကောင်းအင်အား ယိမ်းယိုင်ပြီးနောက် ခမ်းတီးရမ်းစော်ဘွားများသည် မြန်မာဘုရင်များထံတွင် သစ္စာရှိစွာ အမှုထမ်းခဲ့ကြသည်။ ဘကြီးတော်ဘုရား(၁၈၁၉-၁၈၃၇)လက်ထက်နှင့်ပုဂံမင်း(၁၈၄၆-၁၈၅၈)လက်ထက်တွင် ခမ်းတီးလုံဒေသသို့ မြန်မာတပ်များ စေလွှတ်၍ မြန်မာမင်း၏ဩဇာကို ဆက်လက်နာခံစေခဲ့သည်။ အစဉ်အလာအရ မိုးညှင်း၊ မိုးကောင်းစသော စော်ဘွားနယ်များသည် မြန်မာမင်း၏သစ္စာတော်ခံများဖြစ်ကြ၍ ခမ်းတီးရမ်းများကို မြန်မာမင်းများ မိုးကောင်းစော်ဘွားမှတစ်ဆင့် အုပ်ချုပ်ခဲ့ကြသည်။¹⁹ သီပေါမင်းလက်ထက် ရှမ်းနယ်အုပ်ချုပ်ရေးနှင့်ပတ်သက်၍ သိန္နီတပ်ရုံး၊ မိုးမြတ်တပ်ရုံး၊ မိုးနဲတပ်ရုံး စသည့်ရုံး(၃)ရုံးတွင် မြန်မာအရာရှိများထားပြီး သက်ဆိုင်ရာမြို့နယ်ရုံးတွင် သွားရောက်နေထိုင် အုပ်ချုပ်ရသည်။ ရှမ်းပဒေသရာဇ်များအနေဖြင့်လည်း မြန်မာဘုရင်၏ သစ္စာတော်ခံယူပြီး တစ်နှစ်တစ်ကြိမ် မင်းနေပြည်တော်သို့ အခစားဝင်ရောက်ခြင်း၊ လက်ဆောင်ပဏ္ဏာဆက်သရခြင်း၊ သမီးကညာ ဆက်သရခြင်းနှင့်အခွန်တော်ငွေ ပေးဆောင်ခြင်း စသည်တို့ကို ပြုလုပ်ခဲ့သည်မှအပ မြန်မာမင်းများအနေဖြင့် ရှမ်းနယ်များ၏ အုပ်ချုပ်ရေးကို တိုက်ရိုက်စွက်ဖက်မှု အလျဉ်းမပြုခဲ့ပေ။²⁰ သိန္နီတပ်ရုံး၊ မိုးနဲတပ်ရုံးနှင့်မိုးမြတ်တပ်ရုံး စသည့်ရုံး(၃)ရုံးတွင် မပါဝင်သော မြန်မာနယ်များအကြားရှိ မိုးမိတ်၊ ဝန်းသို၊ ကောလင်း၊ သောင်သွပ်၊ ကလေး၊ ဟုမ္မလင်း အစရှိသည့်ရှမ်းမြို့များကို သီးခြားစော်ဘွားများထားလျက် ဦးတိုက်ထမ်းရွက်စေကာ သီးခြားအုပ်ချုပ်ပါသည်။ ထို့ပြင် မိုးကောင်း၊ မိုးညှင်း၊ ဗန်းမော် အစရှိသော ရှမ်းမြို့ရွာများကို အဝေးမြို့ဝန်ထားကာ အုပ်ချုပ်ပါသည်။²¹ မြန်မာမင်းများလက်ထက် အုပ်ချုပ်ရေးတွင် နိုင်ငံ တော်အတွင်း မြန်မာနယ်ကြီးများ၌ ဘုရင်ခံထားရှိသည်။ ထိုအတူ ရှမ်းနယ်များတွင် နယ်ကြီးများ၌ စော်ဘွား၊ နယ်လတ်များတွင် မြို့စား၊ နယ်ငယ်များတွင် အမှူးများထားရှိသည်။ ရှမ်းမြို့စားနှင့်မြန်မာမြို့စားအဆင့်ချင်း တူသည်။ ထို့အပြင် ရှမ်းစော်ဘွား၏ သားတော်များနှင့်ညီတော်များကို မြန်မာဘုရင်၏ နန်းတော်သို့ စေလွှတ်၍ အမှုတော်ထမ်းစေသည်။ ဤကဲ့သို့ အမှုတော်ထမ်းခြင်းဖြင့် ၎င်းတို့ကို မြန်မာနန်းတွင်းယဉ်ကျေးမှုများကို လေ့လာသင်ကြားစေသည်။²² ခမ်းတီးရမ်းစော်ဘွားများသည် အင်္ဂလိပ်တို့ မြန်မာတစ်နိုင်ငံလုံးကို သိမ်းယူပြီးသည်အထိ မြန်မာမင်းကို သစ္စာစောင့်သိ နာခံလျက်ရှိသည်။

၁၈၈၆ ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလ(၁)ရက်နေ့တွင် အိန္ဒိယပြည်ဘုရင်ခံချုပ်က မြန်မာတစ်နိုင်ငံလုံးအား သိမ်းပိုက်ပြီးဖြစ်ကြောင်း ကြေညာပြီးနောက် ရှမ်းနယ်ပယ်များအားလုံးသည်လည်း ဗြိတိသျှအုပ်ချုပ်မှုအောက်သို့ ကျရောက်ခဲ့ရသည်။ ဗြိတိသျှတို့အနေဖြင့် အထက်မြန်မာနိုင်ငံကို သိမ်းပိုက်ပြီးနောက် အုပ်ချုပ်ရေး ပိုမိုထိရောက်လွယ်ကူစေရန် ၁၈၈၈ ခုနှစ်၊ အောက်တိုဘာလ(၂၆)ရက်နေ့တွင် ၁၈၈၈ ရှမ်းပြည်နယ်များအက်ဥပဒေ²³ ကို ထုတ်ပြန်ကြေညာခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် ဗြိတိသျှတို့ အထက်မြန်မာနိုင်ငံကို သိမ်းပိုက်ပြီး နှစ်အတန်ကြာမှ အင်္ဂလိပ်အစိုးရသည် ယခုပုတာအိုခေါ် ခမ်းတီးလုံနယ် အုပ်ချုပ်ရေးကိစ္စကို အရေးယူဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။ ဧရာဝတီမြစ်နှင့်သံလွင်မြစ်စပ်ကြား တောင်ရိုးမှမေမမြစ်အတွင်း စီးဝင်သည့် လက်တက်များစီးဆင်းရာဒေသကို ဗြိတိသျှပိုင်နက်အဖြစ် ကြေညာခဲ့သည်။ ဗြိတိသျှတို့အနေဖြင့် မြစ်ကြီးနားအထက် မြောက်လတ္တီတွဒ် ၂၆ ဒီဂရီအထိသာ အစပထမ၌ အုပ်ချုပ်နိုင်ခဲ့သည်။ ထိုအထက်ပိုင်းကို မအုပ်ချုပ်နိုင်သေးသည့် နယ်ကြိတ်²⁴ ဟုခေါ်ဆိုခဲ့သည်။²⁵ ၁၉၀၆ ခုနှစ်တွင် ရိုဟာဟု²⁶ ခေါင်းဆောင်သော တရုတ်မြေတိုင်းအဖွဲ့တစ်ဖွဲ့သည် ခမ်းတီးလုံဒေသသို့ ရောက်ရှိပြီး ဤဒေသကို ယူနန်ပြည်နယ်အတွင်း သွတ်သွင်းရန် အဆိုပြုခဲ့သည်။ ထို့ပြင် ၁၉၀၆ ခုနှစ်အတွင်း မှာပင် မြန်မာ-တရုတ်နယ်စပ်တွင်ရှိသော လရှီ(La-Shi)ကျေးရွာကိုလည်းကောင်း၊ ၁၉၁၁ ခုနှစ်တွင် ဖိမော်ရွာကိုလည်း

¹⁶ ဦးမရစ်အောင်ဘ၊ ခမ်းတီးရမ်းသမိုင်း(လက်နိပ်စက်မှု) မိုးညှင်း၊ ၁၉၇၆၊ ၈-၅၈။
¹⁷ George Scott and J.E.Hardiman, Gazetteer of Upper Burma (Myanmar) and the Shan State, Part I, Vol.I, Rangoon(Yangon), The Superintendent Govt Printing House, 1900, p. 187.
¹⁸ ယုဝတီဂျင်းဖောမယ်၊ မြောက်စွန်းဒေသမှ မြန်မာပြည်သားများ၊ ရန်ကုန်၊ စာပေဗိမာန်ပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၉၇၄၊ ၈-၃၄။
¹⁹ ယင်း၊ ၈-၃၉။
²⁰ ဦးထွန်းမြင့်၊ ရှမ်းပြည်နှင့်စော်ဘွားများ၊ ရန်ကုန်၊ သမတပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၉၅၃၊ ၈-၈။
²¹ ဦးတင်၊ မြန်မာမင်းအုပ်ချုပ်ပုံစာတမ်းနှင့်ဘိုးတော်ဘုရားကြီး၏ ရာဇသတ်ဟုခေါ်သော အမိန့်တော်တမ်းကြီး၊ ဒုတိယပိုင်း၊ ရန်ကုန်၊ ဗဟိုပုံနှိပ်တိုက်၊ ရန်ကုန်၊ ၁၉၆၅၊ ၈-၁၀၉။
²² Ni Ni Myint: Burma's (Myanmar) Struggle Against the British Imperialism, University Press, Rangoon(Yangon), 1983, P. 109.
²³ The Shan States Act, 1888
²⁴ Unadministered Territory-The Triangle
²⁵ ဦးစိုင်းအောင်ထွန်းနှင့်အဖွဲ့၊ ပုတာအိုခမ်းတီးသျှမ်းသမိုင်း၊ လက်နိပ်စက်မှု၊ မြစ်ကြီးနား၊ မြစ်ကြီးနားကောလိပ်၊ ၁၉၇၄၊ ၈-၃။
²⁶ Hsia-hu

ကောင်း၊ တရုတ်တို့ ကျူးကျော်ဝင်ရောက်ခဲ့သဖြင့် ဗြိတိသျှစစ်တပ်ကို စေလွှတ်၍ နှိမ်နင်းခဲ့ရသည်။ စစ်ရေးအရလည်း ဖိမော်နယ်သည် အချက်အချာဒေသဖြစ်သဖြင့် ၁၉၁၃ ခုနှစ်တွင် ဗြိတိသျှတပ်ဖွဲ့များသည် ဖိမော်နယ်ကို အပြီးအပိုင်အုပ်ချုပ်ပြီး ခံတပ် အခိုင်အမာ ဆောက်လုပ်ခဲ့သည်။²⁷ ထိုကဲ့သို့သော အခြေအနေများကြောင့် အင်္ဂလိပ်အစိုးရသည် ခမ်းတီးလုံဒေသကို သိမ်းယူ၍ ဗြိတိသျှအုပ်ချုပ်ရေးအောက် ထားရှိရန်အချိန်တန်ပြီဟုသုံးသပ်လာခဲ့သည်။ ၁၉၁၂ ခုနှစ်တွင် မစ္စတာဂျေ-တီ-အိုဘားနစ်²⁸ ဦးဆောင်သော ဗြိတိသျှအရာရှိအဖွဲ့တစ်ဖွဲ့နှင့်ကပုတီနီဂျီ၊ အို၊ ဖီးလ်²⁹ ဦးဆောင်သော ဗြိတိသျှလက်နက်ကိုင် တပ်ဖွဲ့တစ်ဖွဲ့တို့သည် ခမ်းတီးလုံဒေသသို့ ချီတက်သွားပြီး မေမြစ်ဝှမ်းတစ်လျှောက်ရှိ အကျန်ဒေသသို့ သွားရောက်လေ့လာခဲ့သည်။³⁰ ခမ်းတီးလုံဒေသသည် အာသံမဏိပူရနှင့်တိဘက်တရုတ်ဒေသများသို့ ကုန်ကူးသန်းသွားလာလိုလျှင် တစ်ထောက်နား၍ သွားနိုင်သောနယ်ဖြစ်သဖြင့် တရုတ်တို့အတွက် အရေးပါသောဒေသတစ်ခုအဖြစ် ယူဆရပါသည်။ တစ်ဖန် အာသံရိမနှင့်ခမ်းတီးလုံဒေသသည် ဆက်စပ်နေသဖြင့် ဗြိတိသျှအစိုးရအတွက် စီးပွားရေး တန်ဖိုးအားဖြင့် အသင့်အတင့်ရှိခြင်း၊ စစ်ရေးအရ အရေးပါသောဒေသဖြစ်ခြင်း၊³¹ ကြောင့် တရုတ်စွက်ဖက်မှုကို ကြိုတင်ဟန့်တားလိုခြင်းတို့အတွက် အင်္ဂလိပ်တို့ လက်ဦးမှုရရန် လိုအပ်သည်ဟုယူဆသည်။ ထို့ပြင် အကြိမ်ကြိမ်ပေါ်ပေါက်ခဲ့သော အရေးအခင်းများကို ထောက်ရှု၍ ဗြိတိသျှတို့အနေဖြင့် ခမ်းတီးလုံဒေသနှင့်နယ်တြိဂံကို ၁၉၁၄ ခုနှစ်တွင် အပြီးအပိုင် သွတ်သွင်းလိုက်သည်။ ဤသို့ဖြင့် ခမ်းတီးလုံဒေသအား ဗြိတိသျှအစိုးရအနေဖြင့် ခိုင်မြဲသောအုပ်ချုပ်မှုကို စတင်ခဲ့သည်။ ပထမဦးဆုံး ခမ်းတီးလုံဒေသခရိုင်ဝန်အဖြစ် ခန့်ထားခြင်းခံရသူမှာ မစ္စတာဟတ်ဇ်³² ဖြစ်ပြီး ပူတာအိုမြို့နယ် နောင်ခိုမ ကျေးရွာအနီး၌ စခန်းချနေထိုင်ခဲ့သည်။ ပူတောင်းရွာအမည်ကိုယူ၍ Putao ဟုပင် ခေါ်ခဲ့ပြီး ၁၉၁၈ ခုနှစ်တွင် ဟတ်ဇ်ခံတပ်အဖြစ် ပြောင်းလဲခေါ်ဝေါ်ခဲ့သည်။³³ မစ္စတာဟတ်ဇ် အငြိမ်းစားယူသွားပြီးနောက် မစ္စတာဂျေ-တီ-အို ဘားနစ်သည် ဒုတိယမြောက် ခရိုင်ဝန်အဖြစ် ဆက်ခံအုပ်ချုပ်ခဲ့သည်။ ၁၉၂၆ ခုနှစ်တွင် ဗြိတိသျှဘုရင်ခံက ခမ်းတီးလုံဒေသအုပ်ချုပ်ရေးအမိန့်ကြေညာစာ³⁴ ကို ထုတ်ပြန်ကြေညာခဲ့သည်။ ခမ်းတီးလုံဒေသသည် မြစ်ကြီးနားစီရင်စုနှင့်အထက်ချင်းတွင်းစီရင်စုများတွင် ပါဝင်ပြီး လက်ထောက်ကော်မရှင်နာမင်းကြီးများက အုပ်ချုပ်ကြသည်။ နယ်ရှင်စော်ဘွားများအား ဗြိတိသျှမဟာဝန်ရှင်တော်မင်းကြီးက ခန့်အပ်စာပေးအပ်သည်။³⁵ ဗြိတိသျှအစိုးရအနေဖြင့် စော်ဘွားစနစ်ကို ဖျက်သိမ်းခြင်းမပြုဘဲ ခမ်းတီးလုံနယ်(၇)နယ် စော်ဘွားများအား ခန့်အပ်လွှာ ပေးအပ်၍ ဆက်လက်အသိအမှတ်ပြုကာ အုပ်စိုးနေခဲ့သည်။ ၎င်းနယ်(၇)နယ်မှာ -

- (၁)လုပ်ခွန်နယ်
- (၂)မန်စီနယ်
- (၃)မန်စီခွန်နယ်
- (၄)မန်နုနယ်
- (၅)လန်ဒေါင်နယ်
- (၆)မိုင်းယတ်နယ်နှင့်

(၇)လန်နုနယ်များ ဖြစ်ကြသည်။ ဤသို့ဖြင့် မြန်မာဘုရင်များလက်ထက် စော်ဘွားအတည်ပြုခန့်အပ်လွှာဖြင့် မိမိပိုင်နက်နယ်မြေများအတွင်း မူလအစဉ်အလာအတိုင်း ခမ်းတီးရှမ်းစော်ဘွားတို့ ဆက်လက်အုပ်ချုပ်ခွင့်ရသည်။

၁၉၂၂ ခုနှစ်၊ အောက်တိုဘာလ(၁)ရက်နေ့တွင် ပဒေသရာဇ်ရှမ်းပြည်³⁶ ပေါ်ပေါက်သည်။ သို့ရာတွင် အထက်ချင်းတွင်းစီရင်စုနှင့်မြစ်ကြီးနားစီရင်စုအတွင်းတွင်ရှိသော သောင်သွပ်၊ ဆင်ကလိန်ခန္တီးနှင့်ခမ်းတီးလုံဒေသများကို ချွင်းချန်

²⁷ ဦးတင်မောင်ရင်၊ ဓမ္မတိမြန်မာတည်ဟန်၊ ရန်ကုန်၊ ခေါင်းဆောင်ကြီးစာပေ၊ ၁၉၇၈၊ စာ-၅၇၃။
²⁸ J.T.O Barnard
²⁹ Captain G.Old Field
³⁰ Mr. W.A. Hertz, Burma(Myanmar) Gazetteer, Myitkyina District, VOLA(Reprint) Rangoon(Yangon) Government Printing, 1960. P.76
³¹ ဦးတင်မောင်ရင်၊ ဓမ္မတိမြန်မာတည်ဟန်၊ ရန်ကုန်၊ ခေါင်းဆောင်ကြီးစာပေ၊ ၁၉၇၈၊ စာ-၅၁၉။
³² Mr. W.A. Hertz
³³ J.T.O. Barnard, "History of Putao", The Journal of Burma(Myanmar) Research Society, Vol.XV, XV, PartII, 1925
³⁴ The Hkhamti Long Administrative Order
³⁵ The Kachin Hill Manual, Rangoon(Yangon), Superintendent Government Printing and Stationary, Union of Burma(Myanmar), 1959, P.194.
³⁶ Shan States Manual, Rangoon(Yangon) Government Printing and Stationary, Burma(Myanmar) 1933, P.5

ထားခဲ့သည်။³⁷ ဒုတိယကမ္ဘာစစ်ဖြစ်ပွားသည့်ကာလအတွင်း ၁၉၄၂ မှ ၁၉၄၅ ခုနှစ်တိုင်အောင် မြန်မာနိုင်ငံအထက်ပိုင်း မြစ်ကြီးနားအထက်ပိုင်း ဆွမ်ပရာဘွမ်တောင်တန်းနယ်အဆုံး မြောက်ဖက်နယ်သစ်ဖြစ်သော အင်စီခမြစ်ချောင်းအထိ ဖက်ဆစ်ဂျပန်တို့ အုပ်ချုပ်ခဲ့သော်လည်း ခမ်းတီးလုံ(ပူတာအို)မြို့နယ်၊ နောင်မွန်းမြို့နယ်နှင့်ခေါ်ဘူဒဲတောင်တန်းဒေသ များကိုမူ ဗြိတိသျှအစိုးရကပင် စစ်အုပ်ချုပ်ရေးဖြင့်သာ အုပ်ချုပ်ခဲ့သည်။ ထို့ကြောင့် ခမ်းတီးလုံဒေသသည် မြန်မာနိုင်ငံ လွတ်လပ်ရေးရသည့် ၁၉၄၈ ခုနှစ်အချိန်အထိ ဗြိတိသျှတို့ပြဌာန်းထားသည့်ခမ်းတီးလုံအုပ်ချုပ်ရေးဖြင့်သာ အုပ်ချုပ်ခဲ့ သည်။ ၁၉၄၈ ခုနှစ်၊ ဇန်နဝါရီလ(၁၀)ရက်နေ့တွင် စတင်ဖွဲ့စည်းခဲ့သော ခမ်းတီးလုံဒေသ၊ ခမ်းတီးရမ်းစော်ဘွားများဗဟို ရုံး³⁸ တွင် လုပ်ခွန်စော်ဘွားစပ်ဖမ်း(ပူတောင်း)က ဥက္ကဋ္ဌအဖြစ်လည်းကောင်း၊ မန်စေစော်ဘွားစပ်ဖမ်းဆိုင်က အတွင်း ရေးမှူးအဖြစ်လည်းကောင်း ဆောင်ရွက်ပြီး မန်စေခွန်နယ်၊ မန်လန်းတော်နယ်၊ မန်နေနယ်၊ မိုင်းယပ်နယ်၊ မန်လန်းနေ ယဉ်စော်ဘွားများက အဖွဲ့ဝင်အဖြစ် ပါဝင်ခဲ့သည်။ ၁၉၄၆ ခုနှစ်၊ အမျိုးသားခေါင်းဆောင်ကြီးဗိုလ်ချုပ်အောင်ဆန်း မြစ် ကြီးနားမြို့သို့ ရောက်ရှိစဉ် ခမ်းတီးရမ်းစော်ဘွား စည်းလုံးညီညွတ်ရေးနှင့်အခြားရမ်းမျိုးနွယ်စုများ အစည်းအရုံးကို ခမ်းတီး ရမ်းခေါင်းဆောင်များဖြင့် ဆွေးနွေးခဲ့သည်။

ခမ်းတီးရမ်းစော်ဘွားများသည် နယ်ချဲ့အင်္ဂလိပ်နှင့်ဖက်ဆစ်ဂျပန်တို့ကို တွန်းလှန်ရာတွင် အခြားသောတိုင်း ရင်းသားများနှင့်အတူ ပါဝင်လက်တွဲခဲ့သည်။ ဂျပန်တပ်များ ဆွမ်ပရာဘွမ်သို့ ဆုတ်ခွာရာတွင် ဖုန်အင်ဖုန်ကျန်အရပ်ဒေသ များတွင် အင်္ဂလိပ်-ဂျပန်စစ်ပွဲများ ဖြစ်ပွားခဲ့သည်။ နယ်ချဲ့အင်္ဂလိပ်တို့ကို တွန်းလှန်တိုက်ခိုက်ရာတွင် ရမ်းအမျိုးသားများ ဖြစ်သော ဝန်းသိုစော်ဘွားဦးအောင်မြတ်၊ စဝ်အားခွန်၊ စဝ်ဆေနမ်တို့ ထင်ရှားသည်။ ၁၉၄၈ ခုနှစ် တိုင်းပြုပြည်ပြုလွှတ် တော်ပါလီမန်အမတ်အဖြစ် ခမ်းတီးရမ်းစော်ဘွား ဦးမရစ်အောင်ဘအား ရွေးချယ်တင်မြှောက်ခဲ့သည်။ ၁၉၆၂ ခုနှစ်၊ ဗိုလ်ချုပ်ကြီးနေဝင်း ဦးဆောင်သည့်တော်လှန်ရေးကောင်စီ တက်ရောက်လာချိန်မှစ၍ ခမ်းတီးလုံဒေသမှ ခမ်းတီးရမ်း စော်ဘွားများသည်လည်း အာဏာစွန့်လွှတ်ခဲ့ရသည်။

ခမ်းတီးရမ်းစော်ဘွားတိုင်းရင်းသားတို့သည် ကိုယ်ပိုင်ဘာသာ၊ စာပေ၊ စကား၊ ယဉ်ကျေးမှုတို့ဖြင့် အဆင့်အတန်းမြင့်မား စွာ ရပ်တည်ခဲ့သူများ ဖြစ်ကြသည်။ စီးပွားရေးလုပ်ငန်းအနေဖြင့် ခမ်းတီးရမ်းစော်ဘွားများသည် အများအားဖြင့် လယ် ယာစိုက်ပျိုးရေးလုပ်ငန်းကို လုပ်ကိုင်ကြသည်။ စိုက်ပျိုးရေးမှာ အဓိကအသက်မွေးဝမ်းကျောင်းဖြစ်ပြီး ဆန်ကို အဓိက ထားစိုက်ပျိုးသည်။ အခြားစိုက်ပျိုးသောသီးနှံများမှာ ငှက်ပျော၊ ဘူး၊ ဖရုံ၊ ငရုတ်၊ အာလူး၊ ဆေးတို့ကို စိုက်ပျိုးကြသည်။ ယခင်က ခမ်းတီးလုံဒေသရှိ လယ်ယာများအားလုံးလိုလိုပင် မြေရှင်စော်ဘွားများ ပိုင်ဆိုင်ကြသည်။ လယ်ကို ထွန်ယက် စိုက်ပျိုးရာတွင် ကျွဲနွား မလုံလောက်သောအခါ ဆင်ကိုလည်း အသုံးပြုသည်မှာ ထူးခြားချက်ပင်ဖြစ်သည်။³⁹ ဆင်ဖမ်း ခြင်းလုပ်ငန်းသည် ခမ်းတီးရမ်းစော်ဘွား၏စီးပွားရေးလုပ်ငန်းတစ်ရပ်လည်း ဖြစ်သည်။ ကုန်သွယ်ရေးလုပ်ငန်း အနေဖြင့်လည်း ခမ်းတီးရမ်းစော်ဘွား အားတက်သရော လုပ်ကိုင်ခြင်း မတွေ့ရပေ။ လမ်းပန်းဆက်သွယ်ရေး သယ်ယူပို့ဆောင် ရေး အခက်အခဲများ ရှိခြင်းကြောင့် ခမ်းတီးလုံဒေသ၌ ကုန်သွယ်ရေးလုပ်ငန်း မဖြစ်မြောက်ဟုဆိုနိုင်ပေသည်။

ခမ်းတီးလုံဒေသရှိ ခမ်းတီးရမ်းစော်ဘွား၏ဝတ်စားဆင်ယင်မှုမှာ အခြားသော ရမ်းအမျိုးသားများနှင့် မတူဘဲ ထူးခြားသည်ကို တွေ့ရသည်။ အမျိုးသားတို့သည် ခေါင်းပေါင်းဖြူကို ပေါင်း၍ အဖြူရောင်တိုက်ပုံရင်စေ့ကို ဝတ် ဆင်ပြီး လက်ယက်ဖျဉ်ကြမ်းလုံကွင်းကို ဒူးအထက်ဝဲ၍ ဝတ်ဆင်လေ့ရှိသည်။ ယခုအခါတွင် မြန်မာရုပ်အင်္ကျီနှင့်လုံချည် များကို အများအပြား ဝတ်ဆင်လာခဲ့ပြီဖြစ်သည်။ ရှေးအခါက ခမ်းတီးရမ်းစော်ဘွားအမျိုးသားများသည် အခြားသောတောင်ပေါ် သားများကဲ့သို့ နားကို ဖောက်၍ ငွေ(သို့မဟုတ်)ပယင်းနားတောင်းများ ပန်ဆင်လေ့ရှိသည်။⁴⁰

ခမ်းတီးရမ်းစော်ဘွားသမီးများမူကား ခေါင်းပေါင်း ပေါင်းကြသည်။ ခေါင်းပေါင်းမှာ ကတ္တီပါအနက်ရောင် ဖြစ် သည်။ ခေါင်းပေါင်းခေါင်းပတ်ရှေ့တွင် အနီစက်များ ထိုးထားပြီး ငါးမူးစေ့ပြားများဖြင့် ကပ်ထားပါသည်။ အမျိုးသမီး များ ဝတ်ဆင်သော အင်္ကျီမှာ ရင်ခွဲအင်္ကျီဖြစ်သည်။ အတွင်းခံကိုယ်ကြပ်ရင်စေ့အဖြူပေါ်မှ ရင်ခွဲလည်တောင်ရှည်အင်္ကျီကို ထပ်ကာ ဝတ်ဆင်သည်။ အမျိုးသမီးများအနေဖြင့် အနက်ရောင်ထမီကို နှစ်သက်စွာ ဝတ်ဆင်ကြသည်။ လက်ဝတ်ရတနာ အဖြစ် ငွေထည်လက်ဝတ်လက်စားများကို ဝတ်ဆင်ကြသည်။

ပူတာအိုမြေပြန့်ဒေသတွင် နတ်ကိုးကွယ်သူများနှင့်ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင် ကိုးကွယ်သူများပြားသည်။ ပူတာအို နယ်သည် အမေရိကန်သာသနာပြု ဂျေ၊ အာ၊ မောစ်⁴¹ဦးဆောင်သည့် ကေဘီအမ်ခေါ် Kachin Baptist Mission အဖွဲ့၊

³⁷ Shan States Manual, Rangoon(Yangon) Government Printing and Stationary, Burma(Myanmar), 1933, P.9
³⁸ Central Judge of Saophas
³⁹ ဦးစိုင်းအောင်ထွန်းနှင့်အဖွဲ့၊ ပူတာအိုခမ်းတီးလုံသမိုင်း၊ လက်နှိပ်စက်မှု၊ မြစ်ကြီးနား၊ မြစ်ကြီးနားတောင်လိပ်၊ ၁၉၇၄၊ စာ-၃။
⁴⁰ ယုဝတီဂျင်းဖောမယ်၊ မြောက်စွန်းဒေသမြန်မာပြည်သားများ၊ ရန်ကုန်၊ စာပေဗိမာန်ပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၉၇၄၊ စာ-၄၂။
⁴¹ J.R.MOSS

ဂျေ၊ စီမောရစ်ဆင်⁴² ခေါင်းဆောင်သော Assembly of God ခရစ်ယာန်သာသနာပြုတို့ အပြိုင်အဆိုင် သာသနာပြုရာ ဒေသဖြစ်လေသည်။ ထို့ကြောင့် တိုင်းရင်းသား ရဝမ်လီဆူးကချင်တို့သည် ခရစ်ယာန်ဘာသာဝင်များ ဖြစ်လာကြသည်။ သို့ရာတွင် ခမ်းတီးရှမ်းတို့သည် အခြားသော ရှမ်းတိုင်းရင်းသားများကဲ့သို့ပင် ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များ ဖြစ်ကြပြီး ဘုရားတရားကို အထူးယုံကြည်ကိုးကွယ်သူများ ဖြစ်သည်။ ခမ်းတီးရှမ်းတိုင်းရင်းသားတို့သည် မိမိတို့၏ဘာသာ၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ ဓလေ့ထုံးစံများကို မပျောက်မပျက် ထိန်းသိမ်းထားနိုင်သည်မှာ လေးစားမြတ်နိုးဖွယ်ကောင်းလှပေသည်။

အချုပ်အားဖြင့်ဆိုသော် ခမ်းတီးလုံဒေသမှ ခမ်းတီးရှမ်းများသည် ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံအတွင်းတွင် နေထိုင်ကြသော တိုင်းရင်းသားများတွင် ရှေးကျသော တိုင်းရင်းသားများပင် ဖြစ်သည်။ ၎င်းတို့နေထိုင်ရာ အရပ်ဒေသသည် ပထဝီအနေအထားအရ ကူးသန်းသွားလာရန် ခက်ခဲပါသည်။ တစ်ဖန် သမိုင်းတစ်လျှောက်လုံးတွင် ပဒေသရာဇ်စနစ်နှင့်နယ်ချဲ့အရင်းရှင်တို့၏ ဖိနှိပ်အုပ်ချုပ်မှုခံရသဖြင့် နိုင်ငံရေး၊ စီးပွားရေး၊ လူမှုရေး၊ ပညာရေး အဖက်ဖက်တို့တွင် တိုးတက်မှုနှေးကွေးခဲ့သည်။ သို့ရာတွင် အခြားသောရှမ်းမျိုးနွယ်စုများကဲ့သို့ပင် မိမိတို့နေထိုင်ရောက်ရှိရာအရပ်ဒေသတွင် ကိုယ်ပိုင်ယဉ်ကျေးမှု၊ ဓလေ့ထုံးစံ၊ စာပေတို့ဖြင့် အဆင့်အတန်း မြင့်မားစွာ ရပ်တည်နေထိုင်နိုင်ခဲ့သည်။ ယနေ့ ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံတော်တွင် ခမ်းတီးရှမ်းတိုင်းရင်းသားတို့သည် စစ်ကိုင်းတိုင်း၊ ဆင်ကလိန်ခရီး၊ ဟုမ္မလင်း၊ သောင်သွပ်၊ ကောလင်း၊ ဝန်းသို၊ ပင်လည်ဘူး၊ ကသာ၊ အင်းတော်၊ ကချင်ပြည်နယ် မိုးညှင်း၊ မိုးကောင်း၊ ပူတာအို၊ မြစ်ကြီးနား၊ ဟိုပင် စသောဒေသများတွင် အခြားသော တိုင်းရင်းသားများနှင့်အတူ အေးချမ်းစွာ အတူတကွ နေထိုင်ရင်း ပြည်ထောင်စုဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေးနှင့်တည်တံ့ခိုင်မြဲရေး၊ အချုပ်အခြာတည်တံ့ခိုင်မြဲရေး၊ တိုင်းရင်းသား စည်းလုံးညီညွတ်ရေး စသည့်အချက်များကို အခြေခံကာ နိုင်ငံတော်အကျိုး သယ်ပိုးဆောင်ရွက်လျက်ရှိပါသည်။

⁴² J.C.Morrison

Bibliography

Aung Tun, Sai, "The Tai Settlement in the Hkhamti Long Area" Myanmar Historical Research Journal No.5, June, Yangon, Universities Historical Research Centre, 2000.

Barnard, J.T.O, "History of Putao", The Journal of the Burma(Myanmar) Research Society, Vol.XV. XV. Part II, 1925.

Cochrane W.W, "The Shans, Vol.I, Rangoon(Yangon), Superintendent Government Printing, 1915.

Hertz, Mr. W, A Burma(Myanmar) Gazetteer of Myitkyina District, Vol.A.(Reprint) Rangoon (Yangon), Government Printing, 1960.

The Kachin Hill Manual, Rangoon(Yangon), Superintendent Government Printing and Stationary, Burma(Myanmar), 1959.

Ni Ni Myint, Burma's(Myanmar) Struggle Against the British Imperialism(1885-95) Rangoon (Yangon), Universities Press, 1983.

Paramanjitjinos, Prince Krom Phra, "Thai History", The Journal of Bihar Puravid Parishad Vol. III 1979.

Scott. J George and Hardiman, J.P: Gazetteer of Upper Burma(Myanmar) and the Shan States, Part I, Vol.I, Rangoon(Yangon), Government Printing, 1900.

Shan States Manual. Rangoon(Yangon), Government Printing and Stationary, Burma(Myanmar), 1933.

တင်၊ ဦး မြန်မာမင်းအုပ်ချုပ်ပုံစာတမ်းနှင့်ဘိုးတော်ဘုရားကြီး၏ ရာဇသတ်ဟုခေါ်သော အမိန့်တော်တမ်းကြီး၊ ဒုတိယပိုင်း၊ ရန်ကုန်၊ ဗဟိုပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၉၆၅။

တင်မောင်၊ ရင်၊ ဦး ခေတ်မြန်မာတည်ဟန်၊ ရန်ကုန်၊ ခေါင်းဆောင်ကြီးစာပေ၊ ၁၉၇၈။

ထွန်းမြင့်၊ ဦး ရှမ်းပြည်နှင့်စော်ဘွား၊ ရန်ကုန်၊ သမ္မတပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၉၅၃။

မြို့နယ်ငြိမ်ဝပ်ပိပြားမှုတည်ဆောက်ရေးအဖွဲ့၊ ပူတာအိုမြို့နယ်၏ သမိုင်းမှတ်တမ်း၊ ၁၉၉၅။

ယုဝတီဂျင်းဖောမယ် မြောက်စွန်းဒေသမှမြန်မာပြည်သားများ၊ ရန်ကုန်၊ စာပေဗိမာန်ပုံနှိပ်တိုက်၊ ၁၉၇၄။

သန်းထွန်း၊ ဒေါက်တာ ခေတ်ဟောင်းမြန်မာရာဇဝင်၊ ရန်ကုန်၊ မဟာဒဂုံစာပေထုတ်ဝေရေး၊ ၁၉၆၄။

အောင်ထွန်း၊ စိုင်း ပူတာအိုခမ်းတီးသျှမ်းသမိုင်း၊ လက်နှိပ်စက်မှု၊ မြစ်ကြီးနား၊ မြစ်ကြီးနားကောလိပ်၊ ၁၉၇၄။

အောင်ဘ၊ မရစ်၊ ဦး ခမ်းတီးရှမ်းသမိုင်း၊ လက်နှိပ်စက်မှု၊ မိုးညှင်း၊ ၁၉၇၆။